

משה חיים פלח

בגדר דינא דרואין

יעוין בחוס' שס (עט"ה) דהקשו וז"ל לריך לדקדק מאי שנא גבי קדשים ועומאה ומקוה אמרינן רואין הכא (ובמכות) וגבי איסורא לא אמרינן רואין אלא מין במינו מדאורייתא ברובא, וגבי עומאה נמי איכא דוכתא דלא אמרינן רואין גבי ליר בצבורות צפרק הלוקח צהמה (כג ז) ושיליא דלא מעמאה לא צמגע ולא צמשא ולא אמר רבי יוחנן משום ציעול ברוב נגעיו צה ואי אפשר לברר טעם אלא היכא דאיתמר איתמר היכא דלא איתמר לא איתמר עכ"ל.

ונראה צביאור הדברים, דהנה דין ציעול ברוב יש לדון בתרתי, יש לדון ציעול כלפי "דיני" הדבר ויש לדון דין ציעול כלפי "מליאות" הדבר, ויש לומר דסברת רואין את מינו כשאינו מינו מהניא לענין דליכא ציעול על מליאות הדבר, דל"ש לדונו כמי שאינו ציעולס כיון דצכחו למיהב טעמא או חזותא, אך מ"מ אכתי איכא דין ציעול על דיני הדבר.

ומצתה יש לצאר, דהא דסגי ציעול דדין היינו דוקא היכא דהדין צגוף הדבר ממש, וכגון חתיכת צבילא ועמאה וכיו"צ דאיסורן מגופן, דצזה מדין ציעול ברוב נעשה דין המיעוט כדין הרוב, אך עומאה דאינה דין צגוף הדבר ממש, אלא דבר החל על החתיכה (ועי' שער"י ש"ג פ"ח פ"שטות ענין העומאה כפי לשון הש"ס והמשניות משמע שהוא ענין נפרד שהוא נמלא בתוך הדבר הנעמא והעממא" עכ"ל יעו"ש) ו"ל דל"ש צזה דין ציעול דדין לעשות דין המיעוט כדין הרוב, דצחמת צעלס החפלא ליכא חילוק בין דין המיעוט לדין הרוב, אלא דעל חתיכת המיעוט שורה עומאה, וצזה לא יהני דין ציעול דדין.

אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יבושע צן לוי משום צר קפרא כל איסורין שצתורה צס' אמר לפניו ר' שמואל צר רב ילחק רבי אתה אומר כן הכי אמר רב אסי אמר ר' יבושע צן לוי משום צר קפרא כל איסורין שצתורה צמאה ושניבס לא למדוה אלא מזרוע צשלה דכתיב ולקה הכהן את הזרוע צשלה וגו' כו' והנה יעוין בחוס' (ע"צ) וצראשונים שכתבו דהך ילפותא אינה אלא אסמכתא צעלמא, אך צבר עמדו האחרו' דמדצרי רש"י ושניבס לא למדוה וכו' ואף על גב דאי אתי למילף מיינה מליית למילף אפילו היכא דיהיב טעמא דהא הכא איכא למימר דאי שלא צמינו הוה יהיב טעמא אפילו הכי רצנן אחרור ואמור טעמא לא צעיל עכ"ל נראה דדרשא גמורה היא, וכן מצואר מדצרי רש"י לקמן (קה א) יעו"ש, ותמכו האחרו' דכיון דהוי מין צמינו הא לכולי עלמא ברובא צעיל והיאך יתכן דהוי דאורייתא.

וביאר האחרו' ע"פ הא דאיתא צסוגיא דצצחים (ע"ה א) אמר ר"ל הפיגול והנותר והעמא צצלנן זה צזה ואכלנן פעור א"א שלא ירצה מין על חצירו ויצעלנו כו' ש"מ נותן טעם ברוב לאו דאורייתא כו' אלא מין צשאינו מינו צעעמא מין צמינו ברובא, ופריך ונשער מין צמינו כמין צשאינו מינו דתנן נתערב ציין רואין אותו כאילו הוא מים מאי לאו רואין אותו ליין כאילו הוא מים כו' ועוד תניא ר' יהודה אומר רואין אותו כאילו הוא יין אדום אס דיהב מראהו כשר ואס לאו פסול תנאי היא כו', ומצואר דרבי יהודה סבר דאף צמין צמינו אמרינן דרואין אותו כאילו אינו מינו [והיינו דחזינן דמל"ע הכי ראוי הוא למיתב טעמא או חזותא ומכ"ע אינו צעלן].

במיטעו, וזכר אמרינן דאיכא סצרה דרואין את מינו כשאינו מינו, דכל דמלד עלמו צכחו למיבז עממא או חזותא אי אפשר לדונו כמי שאבד מן העולם, ואינו בטל.

וכן לענין מקוב דתלי אי חשיב מים או מי פירות, הרי ל"ה דין אלא מליאות, ובעינן ציטול המליאות, ולהכי אמרינן צזה רואין, וכן גבי כיסוי הדם (לעיל פ"א ז"ל דתלי ציטול המליאות [ואכמ"ל] ויש להאריך צסוגיא דצכורות.

וכן צקדשים הרי אין איסורן מחמת עלמן אלא מחמת הקדושה שעליהן, וצזה ל"ש ציטול הדין [וקלט דוגמא לדבר הא דדנו האחריו לצאר גדר דינא דממונא לא ציטול משום דל"ה דין צעלם החפץ, וה"נ יסוד הדין דהקודש תוצע חפץ זה לדין הקדושה אך ל"ה דין צגופו ממם, ואפשר להעביר תציעת הקודש לחפץ אחר ע"י פדיון וכן צדס לזריקה, ולהכי צטומאה וקדשים לא מהני ציטול הדין ובעינן ציטול המליאות דוקא, דחשבינן לדבר כמי שאינו צעולם ע"י שאבד

בשיטת המאירי בדין צרת בתו ממאנת

צודאי מדאורייתא, ואדרבא מעיקרא דדינא עולה אף ליבום, ומזה זה שכתב ד"חוללת מספק" [ויעוין צהג' לריעצ"א (לקמן י"ב א) שכתב לדון לחדש דס"ל להמאירי דכיון דאסורה ליבום מדרבנן חשיבא אין עולה ליבום אף כלפי דאורייתא וכדדנו האחריו צעלמא דאינו ראוי מדרבנן חשיב אינו ראוי אף לדינים דאורייתא וממילא פטורה מחלילה דכל שאין עולה ליבום אין עולה לחלילה, וצפרע לדברי המאירי לטעמיה (צ א) דחילוף"ע פטורות מחלילה מדאורייתא^א, אולם הוא מחדש ויעו"ש דהניח צלע"ג].

כתב המאירי (צ א) וז"ל ומיאונו פירושו שמיאנה הערוה צחיי הצעל וצצתו מיכא אתה מפרשה צנעשית יתומה צחיי האצ כמו צביארנו ומאחר שמיאנה קודם מיתת הצעל אין זו לרה צשעת הזיקה הא אס לא מיאנה קודם מיתתו אף על פי שמיאנה לאחר מיתתו ציבם שכיב לנו לומר שנתקרו צמיאוניה נשואין הראשונים ונמלאת למפרע שלא היתה זו לרה ערוה לעולם מכל מקום לרה אסורה אלא שצזו חוללת מספק וכן צלא מיאנה הוואיל ויכולה למאן עכ"ל ודצריו לריכיס ציאור עוצא, דהא קידושי מיאון אינס אלא מדרבנן וא"כ חוללת

^א **ולכאורה** יש להוסיף צזה, דהנה יעוין צקובץ הערות (סי סע סק"ז) דהציא דצרי התום' צסוכה (ג א) דאחר דעקרו חכמים מלות סוכה היכא דשולחנו בתוך הבית, לא קיים מלות סוכה אף מדאורייתא, וכן דצרי רצנו יונה צריש צרכות גצי הקורא ק"ש אחר הלות יעו"ש, וכתב לצאר עפ"י שיעת הראשונים (צס) האשכול ח"צ ה"ל צניית סי' (ג) דהלוצש כלאים צסדין פשתן צלינית אחר דאסרו מדרבנן לוקה מדאורייתא משום כלאים, וציאר דס"ל דמדרבנן עקרו המלוא וממילא ל"ש עדליית יעו"ש, ומעתה אי נימא דחכמים עקרו הכא המלוא שפיר י"ל דחשיב אין עולה ליבום מדאורייתא [אך יל"ד דיתכן דדין אין עולה ליבום לא תלי אי עולה למלות יבום אלא אי עולה לדין יבום, ואפשר דאף דצכה חכמים לעקור את המלוא, אך אחתי לא פקע דין היבום ויעוין צחי' הגרש"ש (סי בא) ואכמ"ל].

והנה יעוין צקוב"ע שס דהציא צסס הגר"ת, דדן לצאר שיעת הכך ראשונים צס' האשכול צאופן אחר, דאף אי נימא דלא עקרו חכמים המלוא, מ"מ יש לומר דליכא דין דחיה דעשה דוחה לא טעשה אלא היכא דמועל עליו צפועל לקיים העשה, אך החס דאחר דעקרו חכמים עכ"פ אין מועל עליו צפועל לקיים העשה ל"ש דחיה.

וכבר תמהו צזה, דא"כ אמאי צחי"ל קי"ל דחס צעלו קנו, והרי כיון דמדרבנן אסרו לייבום חיל"ל גזירה ציאה ראשונה אטו ציאה שניה תו ליכא דחיה, והוי ממש כחילוף"ע דכיון דליכא דחיה אס צעלו לא קנו [ואף לשיעת רש"י (צ א) והרמב"ם

ונראה לדון צביאור דברי המאירי, דהא נקט חוללת מספק היינו משום דכילל אף גוונא דאכתי לא מיאנה אלא שיכולה למאן וכדסיים "וכן בלא מיאנה", ובזה יש לבאר דברי המאירי.

דהנה לקמן (קט א) תנן שני אחין נשואין לשתי אחיות כו' גדולה וקטנה מת בעלה של קטנה תלא הקטנה משום אחות אשה מת בעלה של גדולה רבי אלעזר אומר מלמדין את הקטנה שתמאן זו, רבן גמליאל אומר אם מיאנה מיאנה ואם לאו תמתין עד שתגדיל ותלא הלזו משום אחות אשה רבי יבושע אומר אי לו על אשתו אי לו על אשת אחיו מוליא את אשתו בגט ואשת אחיו בחליצה, ובגמ' (קט ב) בעא מיניה רבי אלעזר מרב מאי טעמא דרבן גמליאל משום דקסבר קידושי קטנה מיתלא תלו וכי גדלה גדלי בהא אף על גב דלא בעל או דלמא משום דקסבר המקדש אחות יצמה נפטרה יצמה והלכה לה אי בעל אין אי לא בעל לא, אמר ליה היינו טעמא דר"ג משום דקסבר המקדש אחות יצמה נפטרה יצמה והלכה לה אי בעל אין אי לא בעל לא, אמר רב ששת אמינא כי ניס ושכיב רב אמר להא שמעתא דתניא המקדש את הקטנה קידושיה תלוין מאי תלוין לאו כי גדלה גדלי בהא ואף על גב דלא בעל כו' ויעוין ברי"ף שם שכתב דלא

איפסקא הכא הלכתא בהדיא ויעו"ש ברא" מש"כ בד' ברי"ף.

ויעוין בריש"י שם דפירש וז"ל גדלי בהא ואף על גב דלא בעל דניקדשה השתא מ"מ משגדלה תפסי קידושי מעיקרא ואיגלי מילתא למפרע דזיקה דהך לא כלום הוא עכ"ל, ובפשוטו מבואר דדברי רש"י דמיצעי ליה לרבי אלעזר דדילמא כל דלא מיאנה בגדלות חיילי הקידושין למפרע ממש משעת קטנות, והכי ס"ל לרב ששת למסקנא, וכן נקטו הראשונים בכונת רש"י, אלא דתמכו דאין מטעה קטנה כלום.

ובשי"ר שמואל (פד"א סק"א) כתב דאין כוונת רש"י דחיילי עלם הקידושין למפרע, אלא כוונת רש"י רק דאיגלאי דמטעה הקידושין היה למפרע ומכחו חיילי הקידושין השתא וסגי זזה לענין להפקיע הזיקה, וכן נקט הגר"ח שמואלצין ז"ל בספר הזכרון לזכרו (בענין קידושי קטנה שגולה) וז"ל דאין כוונתו שיחולו הקידושין למפרע ממש, אלא כונתו דמטעה כבר נגמר כו' עכ"ל והביא דכע"ז מלינו בלשון רש"י ב"מ (טו ב) גבי מקדש אחר שאתגייר וכו' דסבר רבי מאיר מקודשת ופירש רש"י אמר רבי מאיר דלכשיצאו לכלל קדושין מקודשת היא למפרע עכ"ל.²

(פ"ו ה"א) דבחילו"ע אם בעלו קנו, הא מבואר להדיא בגמ' דחלוקין מחיל"ל והיינו לענין דלא פטרה לרתה ולרש"י דטעונה נמי חליצה ואכמ"ל והיינו משום דליכא צבו דחיה.

ונראה לדון ליישב דברי כבר הוכיחו החוס' (ב א) דגדה עדיפא מחילו"ע ואם בעלו קנו, ונאמרו זזה כמה דריבס, ויתכן דעיקר החילוק דחילו"ע חשיבי אשה אסורה משא"כ גדה דלא חשיבא אשה אסורה, ומעתה יל"ד דדוקא חילו"ע דמחמת עלם האיסור דחיל בגופן לית צבו דחיה, חשיבי אשה אסורה, משא"כ חיל"ל גרידא, דמחמת עלם הלוא היה ראו לדון צבס דין דחיה, אלא דכיון דאסרו חכמים ליבס, ליכא לגבירא היתר דחיה, אף י"ל דהא לא משוי לאשה כאשה אסורה, כיון דהאיסור בעלמא הוא אית צבי דין דחיה.

² **ובעי"ז** מלינו עוד בלשון רש"י בגיטין (מה א) הרי עלמך קנוי לך מעכשוי לכשאקחך וכי זצין ליה הו"ל משוחרר למפרע כו', וכן בלשון רש"י בקידושין (סג א) גבי פירות ערוגה זו מחזירים יהיו תרומה על פירות ערוגה זו תלושים לכשיתלשו ותלשו מהו ופירש רש"י שבהא תרומה למפרע, וכן שם (סג ב) לא אמר רבא"ל אלא בשעת אכל צבאם לא ופירש"י דכיון דלא חשיב לא חייל עליה שם תרומה למפרע, וכן בצבחים (סג א) הפיגול והנותר והטעמא אין מעמאין אצית הצליעה ופירש"י הנותר והטעמא ולא אמרינן נפקי להו מביתר אכילת קדשים ואל עליהו איסור נצילה למפרע עכ"ל.

ויעוין בלשון רש"י בר"פ בית שמאי (קז ב) כל שיכולה למאן ולא מיאנה בפרק קמא בתו קטנה הנשואה לחיו ולא קיבל אביה קידושין כגון שהשיאה אביה תחלה לאחר ונתגרשה והיא יתומה בחיי האב ויכולה למאן ולא מיאנה זו ומת נרתה חוללת שאינה נרת הבת להפטר משום נרת ערוה הואיל והבת יכולה למאן אינן נישואין גמורין ולא מתייבמת הואיל ולא מיאנה הבת הויה לה הכ נרת ערוה במקלת עכ"ל, ול"ב לכאורה הא דנקט טעמא משום דיכולה למאן אינן נישואין גמורין, דתיפול"ל דאינן אלא מדרבנן, וכדפירש רש"י באמת הכא בזמנתי" (ב ב) וכל היכולה למאן כגון שהערוה קטנה ויכולה למאן ולא מיאנה ומת אחיו הואיל וקידושיה אינה אלא מדרבנן וזיקת נפילתה מדרבנן אינה פוערת נרתה מן החלינה ולהתייבם אסורה כדמפרש טעמא בגמרא שנראית נרת ערוה עכ"ל.

ולקמן (יח א) מלמדים את הקטנה למאן בצעלה ולעקור נשואיה כדי לייבם את זו שזיקתה של זו חמורה לאסור הקטנה עליו שלא היו נישואיה גמורים שמא תמאן ולכך לא תוליא את זו משום אחות אשה עכ"ל, ולשון רש"י "שלא היו נישואיה גמורים שמא תמאן" ל"ב לכאורה דאף אי לא תמאן הא אינם אלא מדרבנן [ויעוין בהגהות וליונים שם דבכת"י ליתא להכך תיבות].

אולם רש"י אזיל לטעמיה דלרב ששת היכא דלא מיאנה גדלי בהדה למפרע מדאורייתא, ובכה"ג הויה נרת ערוה מדאורייתא, וכן אחותה תלא כדין אחות אשה דאורייתא [אלא דזמנתי" (ב ב) פירש רש"י טעמא משום דהווי דרבנן, דהתם אזיל כדפשיט רב דלא גדלי בהדה, ולקמן נקיע רש"י כרב ששת וכשיעטן].

אולם מלשון רש"י הכא "תפסי קידושי מעיקרא" נראה לכאורה דהכא כוונתו כפשוטו ממש וכדנקטו הראשונים בדעתו, דעלם חלות תפיסת הקידושין באשה הוי מעיקרא [דכלפי מעשה הקידושין ל"ש לשון תפסי אלא כלפי חלות הקידושין, דלא מלינו לשון תפסי אלא בחלות הקדש ובחלות קידושין] (דאסר לה אכולי עלמא כהקדש) דתופסין בדבר לאושרון.

וכן לישנה ד"איגלי מילתא למפרע דזיקה דהך לא כלום הוא" משמע להדיא דהזיקה לא חיילא מעיקרא, ולדרך הג"ל שפיר חלה הזיקה אלא דפקעה מכאן ולהבא מכה המעשה דמעיקרא, ולא משמע כן בלשון רש"י, אלא נראה כדכבינו הראשונים בדעתו דס"ל דכל דגדלה ולא מיאנה חיילי הקידושין למפרע ממש.

ובגדר הדברים נתבאר במק"א באורך דהוא ע"ד הא דמלינו בקידושין (מד ב) דקטנה שנתקדשה ונתרלה אביה מקודשת, וביאר הרמב"ן (בהשמעות ס) דע"י דעת האב דלצסוף השציון ליה כזכות מעיקרא וחייל מדין זכין ויעו"ע בר"ן שם, וס"ל לרש"י דה"ה הכא כל דאיכא דעת דגדלות לצסוף נמי מהני לאשוויי כזכין מעיקרא [ויש להאריך עוד בשיעט רש"י ואכמ"ל].

ומעתה יש לומר דהמאירי הכא אזיל בשיעט רש"י (ועי מאירי קט ב) ולפ"ז נמלא נרת בתו הראויה למאן אסורה מדאורייתא, דהא קידושיה תלוין מדאורייתא ואם תגדיל ולא תמאן איגלחי מילתא למפרע דתפסי קידושין מעיקרא והויה נרתה נרת ערוה.